

DOĞU KARADENİZ BÖLGESİNDE ORMAN-KÖYLÜ İLİŞKİLERİ

Devlet TOKSOY

Hüseyin AYAZ

Gökhan ŞEN

KTÜ Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği Bölümü, TRABZON

Sezgin ÖZDEN

AÜ Çankırı Orman Fakültesi, ÇANKIRI

Özet: Doğu Karadeniz Bölgesi orman-köylü ilişkilerinin yoğun olarak yaşandığı bölgelerimizin başında gelmektedir. Bölgedeki nüfusun %51'i kırsal kesimde yaşamakta olup, dağınık yerleşme, tarım ve mera alanlarının ormanlarla iç içe olması ve kırsal fakirlik orman-köylü ilişkilerinin yoğunluğunu artırmaktadır.

Bu çalışma; Doğu Karadeniz Bölgesinde 82 orman köyündeki 582 orman köylüsü ile yapılan anket verilerinden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan orman köylüleri; ormanın maddi faydalarını daha çok önemsemekte, devletin ormancılık politikasını beğenmemektedir. Orman işletmelerinin ormancılıkla ilgili çalışmalarından memnun olanların oranı ise %20'ler civarındadır. Ayrıca köylüler üzerinde ağaç olmayan orman arazilerinin ormancılığa tahsisine daha az ağırlık vermektedirler.

Anahtar Kelimeler: Orman, orman köylüleri, halkla ilişkiler

FOREST – VILLAGER RELATIONSHIP IN EASTERN BLACK SEA REGION

Abstract: Eastern Black Sea Region is one of the regions where the forest-villager relationship is excessive. 51% of the population in the region has been living in rural areas and some factors such as disorganized settlement, agricultural and pasturage areas' are being within the forests and rural poverty increase the forest-village relationships.

This study was composed of the data of survey applied to 582 forest villagers living in 82 different forest villages located in Eastern Black Sea Region. Forest villagers participated to the survey are not satisfied with the forest policy of the government and they consider the physical advantages of forest. The ratio of satisfied people with the activity of forest enterprises related to the forestry was 20%. On the other hand, they pay less attention about the allocation of barren forest lands to the forestry.

Key Words: Forest, forest villagers, public relationship

1.GİRİŞ

Orman-halk ilişkilerinin insanlık tarihi kadar eski bir geçmişi vardır (1). Bilindiği gibi, ilk çağlardan beri ormanlar insanların çeşitli gereksinimlerini karşılamada önemli bir rol oynamıştır. Yakın yıllara kadar ülkemizde genel olarak orman-toplum ilişkileri kapsamında yalnızca orman-köylü ilişkileri ele alınmıştır. Ancak günümüzde ülkemiz nüfusunun yarıdan fazlasının kentlerde yaşaması ve bu nüfusun da orman kaynaklarından değişik şekilde yararlanması biçim değiştirmiştir. Bu nedenle orman-toplum ilişkilerinin kentsel ve orman köylülerinin de içinde bulunduğu kırsal nüfusun ormanla ilişkisi biçiminde ele alınmasını gerektirmektedir (2).

Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nın Orman Prensiplerinde özellikle vurgulanan ve o tarihten sonraki pek çok uluslar arası ormancılık müzakerelerinde tartışmaların önemli konuları arasında yer alan yerel topluluklar da orman-halk ilişkileri kapsamında ele alınması öngörülen önemli bir boyut olarak değerlendirilmektedir. Kırsal alanda yaşayan geleneksel kabileler, köylüler ve benzeri gruplar hayat şartları ve ekonomileri ormana son derece bağlı olan topluluklardır. Bu yerleşimlerin varlığı ve bunların sahip oldukları kültür, alışkanlık, gelenek ve hakları orman kaynaklarının bir parçası olarak görülmektedir (1).

Ormancılık çalışmalarında karşılaşılan genel nitelikli sorunların başında, halkın ormanlar ve ormancılık çalışmaları karşısındaki olumsuz tutum ve davranışları gelmektedir (3). Dolayısıyla da ülkemiz ormancılığının önemli sorunlarından birisi özellikle orman köylüleri ile olmak üzere orman-halk ilişkilerinin bozuk olmasıdır (4).

Türkiye’de orman alanları ile iç içe dağınık bir köy yerleşimi oluşu, bu köylülerin gelir düzeylerinin öteki toplum kesimlerinden önemli ölçüde düşük olması ve ormancılık uygulamalarıyla orman köylülerinin ileri ölçüde etkileşimi bunların öteki köylerden ayrı olarak ele alınmasını gerekli kılmıştır (5). Günümüzde Türkiye’de yaklaşık 19000 orman köyünde 7.1 milyon orman köylüsü yaşamaktadır ve bu nüfus ülke nüfusunun %15’ini, kırsal nüfusun ise %50’sini oluşturmaktadır (1).

Ülkemizde orman-köylü ilişkilerinin en yoğun yaşandığı yörelerin başında Doğu Karadeniz Bölgesi gelmektedir. Gerçekten bölgede kırsal nüfusun yoğunluğu, yetersiz tarım alanları, dağınık yerleşim yerleri, yoğun yaylacılık faaliyetleri ile meraların ormanlarla iç içe bulunması orman-köylü ilişkilerinin yoğunluğunu artırmaktadır. Bölge halkının, ürününden yararlanma veya yerini farklı amaçlarla kullanmak üzere orman örtüsünü tahrip etmeleri, yakın çevresindeki ormanları sahiplenmeleri sonucu, özellikle orman mülkiyet ve kadastro açısından ciddi sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu sorunların yanı sıra genel bir ifade ile “sosyal baskı” olarak adlandırılan ve devlet ormanlarının işletilmesinde yöre halkının karşı çıkması şeklinde ortaya çıkan engel de göz ardı edilmemelidir.

Öte yandan, nüfus artışı, nüfusun yapısı, göçler, işsizlik ve milli gelirin durumu yöredeki orman-köylü ilişkilerinin daha da karmaşık hale geleceğini gösteren hususlardır. Bu çalışma ile Doğu Karadeniz Bölgesindeki orman köylülerinin ormanlar ve ormancılık uygulamaları ile ilgili yaklaşımları araştırılmıştır.

2.ARAŞIRMA BÖLGESİNİN TANITIMI

Araştırma alanı Doğu Karadeniz Bölgesidir. Bu bölgede 7 il (Ordu, Giresun, Trabzon, Rize, Artvin, Gümüşhane, Bayburt) bulunmaktadır. Araştırma bölgesinin Türkiye haritasındaki konumu Şekil 1’de gösterilmektedir.

Şekil 1. Doğu Karadeniz Bölgesi

Araştırma alanı ile ilgili bilgiler özet olarak aşağıda sıralanmıştır (1, 6, 7, 8, 9).

Araştırma bölgesinin alanı 3879996 hektar olup ülke alanının %5’i dir. Bu alanın yaklaşık %34’ü ormanlarla kaplıdır. Ülkemizin %26.6’sının ormanlarla kaplı olduğu göz önüne alındığında araştırma bölgesi orman varlığının Türkiye ortalamasından daha yüksek

bir orana sahip olduğu görülür. Fiziki büyüklük olarak, Türkiye orman varlığının %7'si (1338408 ha.) araştırma bölgesinde bulunmaktadır.

Araştırma bölgesinin nüfusu 3228904 kişi olup, ülke nüfusunun yaklaşık %5'i kadardır. Bölgede nüfusun yaklaşık %51'i kırsal kesimde yaşamakta olup, bu oran Türkiye ortalamasının (%34) oldukça üzerindedir.

Bölgedeki kırsal nüfus; arazi yapısı, toplum güvenliği, insan sağlığı, su kaynaklarının zenginliği gibi birçok nedenle çok dağınık durumdadır. Bu dağınık yerleşim, tarım, iskan ve mera alanları ile ormanların iç içe durumda bulunması sonucunu doğurmuştur. Bölge halkının ürününden yararlanma veya yerini farklı amaçlarla kullanmak üzere orman örtüsünü tahrip etmeleri, yakın çevresindeki ormanları sahiplenmeleri sonucu, özellikle mülkiyet ve kadastro açısından ciddi sorunlar ortaya çıkarmaktadır.

3.MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırma materyali Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Orman Köylülerinin sosyo-ekonomik yapısını araştıran 7 il, 25 ilçe, 82 köy ve 582 Orman köylüsüyle yapılan (Tablo 1) geniş kapsamlı çalışmanın sadece orman-köylü ilişkilerini ölçmeye yarayan 15 soruluk anket verilerinden oluşmaktadır. Ayrıca konu ile ilgili önceki çalışmalar ve diğer ikincil veri kaynaklarından da yararlanılmıştır.

Anket uygulaması 2001 yılı yaz aylarında başlatılmış ve yaklaşık 18 ay sürmüştür. Araştırmada veri ve bilgilerin toplanması için yüz yüze anket yöntemi kullanılmıştır. Veriler ve bilgilerin analize hazırlanması ve analizi için SPSS 10.01 adlı istatistik paket programından yararlanılmıştır. Öncelikle anketlerde yer alan değişkenler analize hazır hale gelecek şekilde kodlanmış ve bir veri tabanı oluşturulmuştur.

ORKÖY verilerine göre araştırma alanında 1580 köy ve 570000 orman köylüsü (6) bulunmaktadır. Araştırmada veri kaynağı olarak kullanılacak anketlerin kaç köyde yapılacağı;

$$n = \frac{(Z^2 \times N \times P \times Q)}{[(N \times E^2) + Z^2 \times P \times Q]}$$

formülünden yararlanılarak bulunmuştur (10). Formülde;

n ; Örnek büyüklüğü (Anket yapılacak köy adedi)

Z²; Güven katsayısını (%90'lık güven katsayısı →1.64)

N ; Örnekleme konu olan kütle (1580)

P ; Ölçmek istenilen özelliğin ana kütlede bulunma ihtimalini (Çalışmamızın çok amaçlı olmasından dolayı bu oran %50 alınmıştır)

Q ; 1-P

E ; Kabul edilen örnekleme hatasını (0.1) göstermektedir.

Buna göre;

$$n = \frac{1.64^2 \times 1580 \times 0.5 \times 0.5}{(1580 \times 0.1^2) + 1.64^2 \times 0.5 \times 0.5} = 64.5 = 65 \text{ köy bulunmuştur.}$$

Tablo 1. Anket Yapılan Köyler

İl	İlçe	Köy	Kişi	İl	İlçe	Köy	Kişi
1 Artvin	Murgul	Başköy	7	7 Trabzon	Akçaabat	Adacık	6
		Damar Beld.	6			Kemaliye	10
		Özmal	5			Benlitaş	6
	Yusufeli	Kılıçkaya	8			Cevizli	6
	Merkez	Sümbüllü	5			Işıklar	10
Toplam	3	5	31			Fındıklı	7
2 Bayburt	Merkez	Kop	5			Acısu	8
		Gökçeli	3			Kirazlık	9
		Armutlu	7		Çaykara	Alçak köprü	7
		Göloba	6			Demirli	7
		Akçakuyu	7			Köseli	7
		Yaylapınar	6			Elmalı	7
		Yerlice	6			Şahinkaya	11
		Petekkaya	4		Maçka	Bahçekapı	7
Toplam	1	8	44			Gayretli	8
3 Giresun	Merkez	Çaldağ	6			Ardıçlı yayla	6
		Okçu	7			Hızarlı	7
		Sayica	8			Cinali	7
		Çandır	6			Çayırlar	14
		Uzgur	4			Temelli	8
	Tirebolu	Y.Boynuyoğun	10			Barışlı	9
	Bulancak	Bayındır	10			Ocaklı	7
		İnece	6			Yazlık	10
		Yeniköy	6		Hayrat	Dağönü	10
	Yağlıdere	Üçtepe beldesi	6			Yeniköy	8
Toplam	4	10	69			Köyceğiz	5
4 Gümüşhane	Şiran	Kaynakbaşı	4		Arsin	Üçpınar	11
		Çambaşı	4		Araklı	Aytaş	10
		Elmaçukuru	4		Yomra	Kıratlı	10
		Yeşilbük	7			Maden	10
	Merkez	Arzular	6		Tonya	Kalınçam	11
		Süleymaniye	2			Sayraç	10
		Gümüşkaya	8		Şalpazarı	Gökçeköy	10
	Kürtün	Taşlıca	10		Vakfıkebir	Rıdvanlı	7
Toplam	3	8	45			İlyaslı	10
5 Rize	Pazar	Bucak	6	Toplam	10	35	296
	Çamlıhemşin	Y. Vice	5				
Toplam	2	2	11				
6 Ordu	Ünye	Çiğdem	7				
		Kuşdoğan	5				
		Başköy	6				
		Gölçeğiz	5				
		Beylerce	7				
		Koruluk	6				
		Y. Kızılcakese	9				
		Çınarcık	5				
		İnkur beldesi	7				
	Fatsa	Bacanak	5				
		Ilıca Beldesi	8				
		Yukarı tepe	6				
		Kaleönü	5				
		Sudere	5				
Toplam	2	14	86	G.Toplam	25	82	582

Bu köylerde anket yapılacak denek sayısının belirlenmesi içinde yine aynı formül kullanılmıştır. Bu hesaplamada güven katsayısı (Z^2) % 95 alınmıştır (1.96). Örneklem

hatası da (E) %5 alınmıştır. Ana kütle (Orman köyleri nüfusu) 570000 dir. Buna göre yapılan hesaplamada

$$n = 384 \text{ orman köylüsü bulunmuştur.}$$

Araştırma da güvenilirliği daha da artırmak için 65 yerine 82 köyde, 384 orman köylüsü yerine de 582 orman köylüsü ile anket yapılmıştır.

4.BULGULAR

Araştırmaya katılan orman köylülerinin;

Son 10 yılı göz önüne alarak yaptıkları değerlendirmede, %18'i çevrelerindeki ormanların alan olarak miktarının değişmediğini, %38.7'si arttığını, %40'ı da azaldığını belirtmişlerdir. %3.3'ü ise bu konuda fikir beyan etmemiştir.

%44.6'sı ormanların en önemli faydası olarak yakacak odun sağlamasını, %29.8'i erozyonu önlemesini, %8.4'ü yapacak odun sağlamasını, %7.2'si iklimi yumuşatmasını, %3.8'i iş imkanı sağlamasını gösterirken %6.2'si estetik güzellik sunmasını, piknik yeri olmasını, çığı önlenmesini, temiz hava sağlamasını, otlak olarak kullanılmasını vb. faydalarını belirtmişlerdir.

%41.6'sı genel olarak devletin köylerinin sorunlarıyla hiç ilgilenmediğini, %40.7'si yeterli düzeyde ilgilenmediğini, %5.8'i çok az ilgilendiğini belirtirken, %5.7'si yeterli düzeyde ilgilendiğini ifade etmişlerdir. %6.1'i ise bu konuda fikir beyan etmemiştir.

%59.6'sı devletin ormancılık politikasını, beğenmediklerini, %12.7'si ise beğendiklerini ifade etmiştir. Bu soruda fikrim yok diyenlerin oranı ise %27,7 olmuştur.

%42.4'ü orman işletmesinin ormancılık çalışmalarından memnun olmadıklarını, %22.3'ü ise memnun olduklarını belirtirken bu soruda fikri olmayanların oranı %35.2'dir.

%12.5'inin yargılandığı ya da yargılanmakta olduğu orman suçu işlediği tespit edilmiştir. Bu suçların %46.6'sını kesme, %28.8'ini açma, %6.8'ini kaçakçılık, %2.7'sini otlatma ve %1.4'ünü de yangın suçları oluşturmaktadır. Diğer bazı suçların oranı ise %13.7'dir.

%76.1'i ormanın tahrip edilmesinin köyün ve köylünün geleceğini olumsuz etkileyeceğini, %3.3'ü ise etkilemeyeceğini belirtmiştir. Bu konuda fikri olmayanların oranı ise %20.6'dır.

%56.4'ü yoksulluğun ormanın tahrip edilmesiyle ilişkili olduğunu, %23.4'ü ise ilişkili olmadığını belirtirken, %20.2'si bu konuda fikir sahibi değildir.

%39.9'u tarımın, %30.9'u hayvancılığın, %3.4'ü ise ormancılığın köylülerin kalkındırılması için istikbal vaat ettiğini, %25.8'i ise tarım, hayvancılık ve ormancılıktan hiçbirisinin istikbal vaat etmediğini belirtmişlerdir.

Bölgelerinde gelecek vadeden ekonomik etkinlikler olarak; %12.5'i doğa turizmini, %10.8'i yayla hayvancılığını, %8.6'sı balıkçılığı, %4.5'i av turizmini, %3.5'i otlatmacılığı, %3.5'i kaliteli, temiz su üretimini, %0.5'i doğadan ot, mantar vb. odun dışı orman ürünlerinin toplanmasını, %3.4'ü kaplıca turizmi, kooperatifçilik, madencilik ve kırsal sanayi vb faaliyetleri belirtirken, ankete katılanların %44.5'i bu sayılan faaliyetlerin hiçbirinin yöreleri için gelecek vadetmediğini belirtmişlerdir. Bu soruda fikri olmayanların oranı ise %8.3'dür.

%50'si köylerinin çevresinde doğa turizmi için yerli ve yabancı turistlerin gelmesi halinde, gelir sağlamak amacıyla pansiyonculuk, rehberlik vb. hizmetler verebileceklerini,

%16.3'ü ise bu tür işlere sıcak bakmadıklarını belirtmişlerdir. Bu konuda fikri olmayanların oranı ise %33.7'dir.

%10.8'i çevrelerinde yeteri kadar kullanılmayan, yararlanılmayan ve ekonomik değeri olabilecek bitki ve/veya av hayvanı türleri bulunduğunu, %39.2'si ise bulunmadığını belirtirken, %50'si bu konuda fikir sahibi olmadıklarını ifade etmişlerdir.

%10.8'lik kısım avcılık, tarım, maden suyu üretimi, madencilik, temiz su üretimi, odun dışı bitkiler, ormancılık ve turizmi ekonomik yarar sağlayabilecek değerler arasında göstermişlerdir.

%29'u hiç ava çıkmazken, %52.1'i bu konuda fikir beyan etmemişlerdir.

%27.3'ü köyleri ve çevrelerindeki, üzerinde ağaç bulunmayan orman topraklarını en iyi değerlendirme biçimi olarak mera ve hayvancılığı, %24.2'si tarımı, %20.8'i ormancılığı, %3.1'i turizm faaliyetlerini, %1.4'ü de diğer çeşitli faaliyetleri değerlendirmeyi önerirken, bu tür alanların değerlendirilemeyeceğini ifade edenlerin oranı %14.9'dur. Ankete katılanların %8.3'ü ise bu konuda fikir sahibi değillerdir.

5.SONUÇ

Orman içi ve çevresini yerleşim yeri olarak seçen orman köylüsüyle, ormanlarımız arasındaki organik bağın varlığı, ormancılığın her safhasında dikkate alınması gereken unsurların başında gelmektedir (11). Bilindiği gibi ormancılık, toplumun başta odun hammaddesi olmak üzere çeşitli orman ürünlerine olan gereksinimlerini, ormanların topluma sağladıkları sosyal ve kültürel (kolektif) hizmetleri de gözetmek suretiyle sürekli bir biçimde karşılamak amacıyla yapılan çalışmaların tümüdür. Genellikle ormancılık çalışmalarının istenildiği biçimde ve başarılı olarak yürütülmesinin çeşitli sorunlar nedeniyle mümkün olmadığı görülmektedir. Karşılaşılan genel nitelikli sorunların başında, ormanla yakın ilgisi bulunan halkın ormanlar ve ormancılık çalışmaları karşısındaki tutum ve davranışları gelmektedir. Dünyanın birçok ülkesinde, birbirinden farklı derecede olmakla beraber, halkın yanlış orman anlayışından ve ormancılığın işlevleri hakkındaki eksik ve yanlış bilgisinden, ormancının geniş halk kitlelerinin genel yardım ve desteğinden yoksun bulunmasından ve halkla mücadele halinde olmasından şikayet edilmekte, orman kaynaklarının israf edilmesinde ve tahribinde ekonomik ve sosyal nedenler yanında, halkın bilgisizliğinin ve kayıtsızlığının da büyük ölçüde payı bulunduğu ileri sürülmektedir. Bu bakımdan, orman ve ormancılık konularında geniş halk kitlelerinin aydınlatılması ve ormancılık çalışmalarının yürütülmesi için halkın anlayış ve desteğinin kazanılması zorunluluğu vardır. Ancak halkın ormancılık konusunda bilgi sahibi kılınması ve aydınlatılması ile bütün ormancılık sorunlarının çözülebileceği düşünülmemelidir (2).

Araştırma bölgesi ülke alanının %5'ini, orman varlığının ise %7'sini kaplamaktadır. Araştırma bölgesinin %34'ü ormanlarla kaplı olup, kırsal nüfusun yoğunluğu, fakirlik, dağınık yerleşim vb. nedenlerden dolayı orman-köylü ilişkilerinin en yoğun yaşandığı bölgelerin başında Doğu Karadeniz Bölgesi gelmektedir.

Araştırmada köylüler, ormanın daha çok maddi ve reel faydalarını önemsemektedir. Devletin genel olarak köylerin sorunlarıyla ilgilenmediği görüşü yaygın olarak kabul edilmektedir. Yine devletin ormancılık politikası beğenilmemekte ve köylüler ormancılık çalışmalarından ağırlıklı olarak memnun olmadıklarını ifade etmektedirler. Ormancılığın, köylerinin kalkınması için istikbal vadettiğini kabul edenlerin oranı %3'ler gibi çok düşük seviyede kalmaktadır.

Araştırmaya katılan köylülerin, ormanın tahrip edilmesinin köylünün geleceğini olumsuz yönde etkileyeceğini kabul etmelerine rağmen %12,5'inin yargılandığı bir orman

suçu vardır ve yoksulluğun orman tahribatıyla ilişkili olduğu köylüler tarafından genellikle kabul edilmektedir. Ankete katılanların sadece 1/5'i köyleri ve çevrelerindeki ağaç bulunmayan orman topraklarını en iyi değerlendirme biçimi olarak ormancılığı düşünmektedir. Ankete katılan köylülerin, pek çok soruda cevap olarak önemli oranda “fikrim yok” şikkını işaretlemeleri de sorunların önemli bir kısmının ormancılıkla ilgili konularda köylülerin eksik ve yanlış bilgisinden kaynaklandığını göstermektedir. Orman ve ormancılık konusunda köylülerin aydınlatılarak desteğinin kazanılması ormancılık sorunlarının çözümüne yardımcı olabilecektir.

KAYNAKLAR

1. DPT, VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ormancılık Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 2001.
2. Özdönmez, M., Akesen, A., Ekizoğlu, A., Halkla İlişkiler, İ.Ü. Yayın No: 4225, İstanbul, 1999.
3. Özdönmez, M., Ormancılık ve Halkla İlişkiler, İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, Seri B, 34 (1984) 1-11.
4. Gümüş, C., Ormancılık Politikası I, KTÜ Orman Fakültesi, Yayın No: 216/34, Trabzon, 2004.
5. Geray, U., Bir Bölüm Orman Köylerinin Sosyo-Ekonomik Özellikleri, İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, Seri A, 39 (2) (1989) 29-41.
6. ORKÖY, Köylere ait İstatistiki Bilgiler, Orman Köy İlişkileri Genel Müdürlüğünün 3/1085-5339 Sayı ve 20/07/2001 tarihli Resmi Yazısı, 2001.
7. OGM, Kadastro ve Mülkiyet Dairesi Başkanlığı, 2001.
8. DİE, İllere Göre Şehir ve Köy Nüfusu ve Yıllık Nüfus Artış Hızı (1990-2000), www.die.gov.tr, 2003.
9. Ayaz, H., Türkiye Ormancılığında 4785 Sayılı Yasanın Uygulanması ve Sonuçları Üzerine Bir Araştırma (Doğu Karadeniz Bölgesi Örneği), KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Trabzon, 2004.
10. Orhunbilge, N., Örnekleme Yöntemleri ve Hipotez Testleri, İstanbul, 1997.
11. Coşkun Aydın, A., Saray İlçesi Orman Köylerinin Sosyo-Kültürel Sorunları, İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, Seri A, (48) (2) (1998) 29-41.